

Regionalna konferencija

„Pristup pravu na naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u regionu“

Beograd, 17-18. oktobar 2014. godine

Regionalna konferencija „**Pristup pravu na naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u regionu**“, koju je organizovala NVO **ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima**, u partnerstvu sa organizacijama **MSF EMMAUS** iz Bosne i Hercegovine, **Partnerstvo za društveni razvoj** iz Hrvatske, **Otvorena porta – La Strada** iz Makedonije, **Netherlands Helsinki Committee** iz Holandije, i **Committe Contre L’Esclavage Moderne i Accompagnement, Lieux d’Accueil, Carrefour educatif et social** iz Francuske, održana je u maloj sali Narodne skupštine Republike Srbije 17. i 18. oktobra 2014. godine.

Ova konferencija predstavlja završnu aktivnost regionalnog projekta „**Balkans ACT (Against Crime of Trafficking) Now!**“ koji je realizovan u prethodne dve godine uz podršku Evropske unije (IPA CSF), ambasada Republike Francuske i Kraljevine Holandije i Fondacije za otvoreno društvo.

U uvodnom delu konferencije učesnicima se obratila **Kristin Moro**, ambasadorica Republike Francuske u Srbiji, **Laurent L. Stokvis**, ambasador Kraljevine Holandije u Srbiji, **Karolina Vrethem**, predstavnik Generalnog direktorata za proširenje Evropske komisije, **Mitar Đurašković**, koordinator za borbu protiv trgovine ljudima Republike Srbije i **Tamara Vukasović**, koordinatorica projekta i predsednica ASTRE.

Komparativnim prikazima modela iz regiona govornici su predstavili različite načine regulisanja pristupa pravu na naknadu štete za žrtve trgovine ljudima, kao i postojeću pravnu regulativu u čijim je okvirima moguće ostvariti ovo pravo. Holandska ekspertkinja **Marjan Wijers** predstavila je međunarodne standarde u oblasti kompenzacije i različiti mehanizmi za pristup kompenzaciji za žrtve trgovine ljudima, dok su o identifikovanim izazovima u regionu govorili **Hajrija**

Projekat su podržali:

Hadžimerović-Muftić, tužiteljka iz Tužilaštva Federacije Bosne i Hercegovine, **prof. dr Milan Žarković** sa Kriminalističko-policijske akademije (Srbija), **Munir Podumljak** iz Partnerstvo za društveni razvoj (Hrvatska) i **Jasminka Friscik** iz Asocijacije za emancipaciju, solidarnost i ravnopravnost žena (Makedonija).

Ekspertkinje u oblasti ljudskih prava i prava žrtava trgovine ljudima iz Francuske i Holandije – advokatice **An Bujon** i **Anet Kopsen**, kao i bivši sudija, a sada pravni savetnik u Ministarstvu pravde **Šarl Telije** i predsedavajući komiteta holandskog Fonda za kompenzaciju **Ludo C.P. Gosen**, su naveli primere iz prakse koji mogu poslužiti kao preporuke za izgradnju realnog zakonskog i institucionalnog okvira i sistemskih mera koje će obezbediti ostvarivanje prava žrtava na kompenzaciju u zemljama u regionu. „Do nedavno je u Francuskoj žrtva trgovine ljudima bila po strani, počinitelj je bio taj kome se poklanjala pažnja. Na sreću, to se promenilo. Žrtva je sada u središtu interesovanja“, rekla je An Bujon, advokatica iz Nanta.

U sesiji o mogućim rešenjima u oblasti naknade štete za žrtve trgovine ljudima, advokatica **Aneta Trajkovska** govorila je o praksi odlučivanja o naknadi štete za žrtve trgovine ljudima u okviru krivičnog postupka u Makedoniji. **Radmila Dragičević Dičić**, sudija Vrhovnog kasacionog suda Srbije i **Slobodan Josimović** iz Višeg javnog tužilaštva u Novom Sadu predstavili su preporuke ASTRINE Ekspertske grupe za unapređenje pristupa kompenzaciji za žrtve krivičnih dela sa elementima nasilja. O mogućim rešenjima za prevazilaženje izazova u ovoj oblasti u Bosni i Hercegovini govorio je **dr Eldan Mujanović** sa Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, a moguća rešenja u oblasti kompenzacije u Hrvatskoj predstavio je **Munir Podumljak** iz Partnerstvo za društveni razvoj.

Navodeći pozitivne korake koji su učinjeni u Republici Srbiji u proteklim godinama, Tamara Vukasović koordinatorka projekta i predsednica ASTRE zatvorila je konferenciju „Pristup pravu na naknadu štete žrtvama trgovine ljudima u regionu“ u nadi da će se u budućnosti još više raditi u polju trgovine ljudima i da će žrtva trgovine ljudima uvek biti posmatrana u kontekstu ljudskih prava.

Rezime i zaključci Marjan Vajers

Iako se trgovina ljudima prepoznaje kao ozbiljno kršenje ljudskih prava, do sada se nedovoljna pažnja posvećivala pitanju kompenzacije za žrtve.

U tom smislu, značajna je presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, gde je sud našao da trgovina ljudima sama po sebi potpada pod član 4 Evropske konvencije o ljudskim pravima, bez potrebe da se utvrdi da li postoji ropstvo, servitut ili prinudni i obavezni rad. Ovo ukazuje da države imaju pozitivnu obavezu ne samo da dobro identifikuju žrtve, spreče trgovinu ljudima, krivično gone trgovce i zaštite žrtve, već i da žrtvama omoguće delotvorno pravno sredstvo. Kompenzacija je ključni element delotvornog pravnog sredstva.

Reč „delotvoran“ je od suštinskog značaja ovde: nije dovoljna samo teorijska mogućnost, već mora da postoji stvarna mogućnost da žrtve traže i *de facto* prime kompenzaciju. Ovo je značajan izazov. Iako zakon u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Makedoniji daje mogućnost potraživanja kompenzacije u okviru krivičnog postupka, u praksi, vrlo mali broj žrtava zaista i dobije kompenzaciju, bilo od trgovca ili od države. Retko ko od njih dobije kompenzaciju kroz parnični postupak, takođe.

U praksi, žrtve su ozbiljno obeshrabrene da traže kompenzaciju. U krivičnom postupku imovinskopravni zahtevi se po pravilu odbacuju ili se o njima ne odlučuje, uz argument da bi to odugovlačilo postupak. Parnični postupak neprihvatljivo dugo traje i teško je dokazati zahtev za naknadu štete, a uz to žrtva nema finansijskih sredstava da vodi dug i skup sudski postupak. Čak i kada se zahtev dosudi, iz različitih razloga je vrlo teško, čak i nemoguće, obezbediti njegovo izvršenje. Državni fondovi za kompenzaciju žrtava ozbiljnih krivičnih dela ne postoje ili ne funkcionišu.

Iz ugla žrtve, kompenzacija je ključni element pravde. Kroz kompenzaciju društvo priznaje da je žrtvama učinjeno neko zlo, i ona predstavlja uslov da žrtve ponovo steknu poverenje u pravni sistem i pravedni svet. Kompenzacija im pomaže da se oporave i osnažuje ih da nastave sa svojim životom. Ona, takođe, služi i za obeshrabrivanje trgovaca, jer ih udara tamo gde su najosetljiviji, a to je njihov novac.

Opet, postoje mnoge prepreke koje je potrebno prevazići. Neke od njih su i nedostatak svesti i znanja kod relevantnih aktera u pravosudnom sistemu, manjak informacija i nedostatak pristupa besplatnoj pravnoj pomoći, uslov da žrtva ima redovan imigrantski status ili da bude fizički prisutna na datoj teritoriji. Finansijske istrage usmerene na tokove prihoda od trgovine ljudima još uvek nisu uobičajene, a i ako dođe do konfiskacije imovine, ona odlazi državi umesto da se koristi za kompenzaciju žrtava, te žrtve ostaju praznih ruku.

Kada govorimo o žrtvama trgovine ljudima u cilju prinudne prostitucije, vrlo često se njihov pristanak da se bave seks radom tretira kao pristanak na zlostavljanje i eksploataciju. Ovo šalje dve poruke: prvo, seks radnice je moguće zlostavljati nekažnjeno, i drugo, pravo žena na zaštitu od nasilja zavisi od njihove seksualne nevinosti ili, tradicionalnije, njihove „časti“. Treba da se ozbiljno zapitamo da li je to poruka koju želimo da pošaljemo. Da li zaista verujemo da ljudska prava jednako važe za sve ili su neki od nas ipak jednakiji od drugih?

Postoje različiti mehanizmi za potraživanje kompenzacije: od učinioca kroz krivični ili parnični postupak, ili, ako nije moguće dobiti kompenzaciju od učinioca, kroz državni fond. Iskustvo pokazuje da parnični postupak nije realna mogućnost; skup je, traje godinama, strašno je opterećujući i, čak i u slučaju pozitivne odluke, žrtva sama treba da obezbedi izvršenje presude. Većina žrtava se ne bi ni usudila to da uradi, a svakako ne kad se radi o organizovanom kriminalu. A većina trgovaca će osigurati da ne poseduje imovinu na svoje ime. Da ne spominjemo činjenicu da ako žrtva izgubi slučaj, može se desiti da joj sud naloži da plati sve sudske troškove, uključujući i troškove trgovca. U

svetlu ovih prepreka, može se čak postaviti pitanje da li je moralno uputiti žrtvu trgovine ljudima na parnični postupak. U svakom slučaju, to se ne može smatrati delotvornim pravnim lekom.

Ostaje kompenzacija kroz krivični postupak i državni fond. Osnovna prepreka u krivičnom postupku je zahtev da razmatranje imovinskopravnog zahteva ne odugovlači postupak. Opet, ovu prepreku je moguće prevazići, kao što pokazuje praksa u Holandiji. Za to su potrebni vreme, motivisane sudije i uporni advokati, ali moguće je. Neophodno je i unapređenje finansijske istrage i mogućnosti zamrzavanja i oduzimanja imovine stečene kriminalom, kao i korišćenje tih sredstava za kompenzaciju žrtava.

Ako nije moguće dobiti kompenzaciju od učinioca, zato što ne mogu biti identifikovani ili zato što protiv njih ne može da se vodi postupak, državni fond za kompenzaciju žrtava krivičnih dela sa elementima nasilja je neophodan. Kao što je pokazano, ovakav fond se može finansirati na različite načine: od opštih poreza, kao što se radi u Holandiji, ili, što je kreativnije, od malog procenta svakog osiguravajućeg ugovora, kao u Francuskoj, ili od oduzete imovine koja je stečena vršenjem krivičnih dela.

Najvažniji zaključak ove konferencije je da u većini slučajeva načini postoje. Konvencije su ratifikovane. Zakoni su tu. Ono što je potrebno je koristiti ih. Nisu nam potrebni novi zakoni. Potrebna nam je implementacija postojećih. Ovde leži svet izazova za nas, i da bi se taj svet osvojio, potrebni su nam kreativnost, upornost i, iznad svega, posvećeni advokati, tužioci i sudije. Ova konferencija je imala za cilj da to postigne.